

KİTAP İNCELEMESİ

Tarık ALİ (der.) (2001), **Evrenin Efendileri? NATO'nun Balkan Seferi** (çev. Yavuz Alogan) (İstanbul, OM Yayınevi, 565 s.)

Batı dünyasının önde gelen sol eğilimli aydınlarını biraraya getiren "Evrenin Efendileri? NATO'nun Balkan Seferi" başlıklı çalışma ABD'nin NATO öncülüğünde Yugoslavya'ya yaptığı müdahaleyi sorgulama amacını taşıyor. Bunu yaparken Balkanlardaki gelişmelerle sınırlı kalmayıp, uluslararası sistemin özellikle Soğuk Savaş sonrası işleyiş mekanizmalarını ortaya koymaya çalışıyor.

Türkiye'de başka kitapları ve çalışmalarıyla da tanınan ve *New Left Review* dergisinin editörlüğünü yürüten 1968'in öğrenci lideri Pakistan kökenli İngiliz yazar Tarık Ali tarafından derlenen çalışma gerek biraraya getirdiği yazarlar, gerekse sorunu ele alış biçimi açısından son derece yararlı bir kaynak niteliğindedir.

Derlemenin birinci bölümü, yaşadığımız dönemin siyasal-ekonomik bir çerçevesinin çizilmesini amacıyla Soğuk Savaş sonrası jeo-politik gelişmelerin incelendiği makalelerden oluşuyor. Peter Gowan'ın 1999'daki NATO hareketinin Avro-Atlantik kökenlerini ortaya koyduğu yazısı bu bölümün en uzun ve ilgi çekici makalelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Yine aynı bölümde, Giovanni Arrighi ve Gilbert Achcar'ın iki makalesi 1990'ların gelişmelerini, uluslararası sistemin yapısını son derece başarılı bir biçimde ele alıyor ve kitabı çok değerli hale getiriyor. Gerçekten, her üç yazar da Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD-AB, ABD-Çin ve ABD-Rusya arasındaki stratejik çekişmeleri ve NATO'nun genişlemesi gibi konuları ele alırlarken, özellikle Arrighi bu yeni dönemdeki birikim sorunları üzerinde yoğunlaşarak Yugoslavya'ya yönelik askeri hareketin arka planını veriyor.

Bu üç yazarın ortak yargısı Balkanların 1990'larda yeniden şekillenen uluslararası sistemin bir kurbanı olduğu şeklindedir. Örneğin, NATO'nun varlığının devamı ABD'nin hem Avrupa üzerindeki etkinliğinin sürmesi, hem de uluslararası alanda hegemon güç kimliğinin vurgulanması açısından önemlidir ve bunun için de zaman zaman bu örgütün belli işlevleri/görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Yugoslavya'nın bombalanmasının Arnavutlarla ve "insani müdahale" kavramlarıyla bir ilgisinin olmadığı belirtilmekte, bunun ABD askeri-sınai kompleksinin gereksinimleri ve Washington'un askeri egzersiz yapma ihtiyacı gibi saiklere açıklanabileceği ileri sürülmektedir.

"İnsani Savaş" kavramının işlendiği ikinci bölüm ilkinin takip ederek müdahalenin kendisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle Diana Johnstone'un makalesi Washington'un Balkanlar ve Yugoslavya politikasını oluşturan kesimleri deşifre etmesi ve ardındaki motivasyonları ortaya koyması açısından son derece yararlı ipuçları veriyor. Johnstone'un, Brzezinski'den alıntılanarak verdiği Sırbistan'ın ABD'nin stratejik planlamasında Rusya'yı temsil ettiği saptaması, günümüz jeo-politik analizleri açısından ilginç bir yorum niteliği taşıırken, Hazar petrolünün dünya piyasalarına ulaştırılmasında Balkanlara hakettiğinden fazla bir önem atfettiği ve ABD'nin Balkan stratejisini buna dayandırdığı görülmektedir. Oysa, Bush daha iktidara gelmeden önce Balkanlardan çekilebileceğini belirtmişti. Özellikle 11 Eylül'den sonra ABD'nin stratejik yöneliminde ağırlık Orta Asya'ya verilmeye başlanmış ve petrol şirketleri de Balkanlar hattının yapımı fikrinden uzaklaştıklarını açıklamışlardır.

Üçüncü bölüm Balkanlardaki iç gelişmelere yoğunlaşıyor ve burada önde gelen bir Balkan uzmanı olan Susan Woodward'ın Bosna'yı ele alan uzun makalesi ve Arnavutluk'ta 1997 krizine giden süreci inceleyen ve bu ülkenin nasıl bir suç bataklığına itildiğini anlatan makalesiyle Michel Chossudovsky'nin çalışması yer alıyor.

Kitabın dördüncü bölümü savaş sırasında önde gelen Batılı aydınların yazdıklarından oluşuyor. Noam Chomsky'den Harold Pinter'a, Regi Debray'den Edward Said'e kadar çok sayıda aydının bilimsel olmaktan çok polemik niteliğini taşıyan yazıları doğrudan ABD'yi hedef almakta ve savaşın gelişiminden yürütülüş biçimine dek sert eleştirileri içermektedir. Bu arada, birçoğu, Türkiye'ye ilişkin analogileri dile getirerek Yugoslavya'ya yapılan haksızlığı eleştirmektedirler. Zaman zaman birbirine benzeyen hatta tekrar eden saptama ve yorumlardan oluşan bu yazılar yine de uluslararası alanda yapılmakta olan bir haksızlığa karşı çıkış anlamında entelektüel etik açısından çok önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Kitap Batı merkezli, kurulu düzenin denetimindeki akademik ve medya çevrelerinin değinmek istemediği, görmezden geldiği, hatta bir çok durumda yanlış bilgilendirdiği gelişmeleri, iktisadi boyutunu temel alarak büyük bir açıklıkla ortaya koyuyor ve bu yönüyle ufuk açıcı bir çerçeve sunuyor. Dolayısıyla yalnızca Balkanlarla ilgilenenler için değil günümüz dünyasının siyasal, ekonomik ve stratejik gelişmelerini anlamak ve kavramak için de bir anahtar niteliğini taşıyor.

Yrd. Doç. Dr. İlhan Uzel, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.